

Čas – jeho „druhy“

Už bylo řečeno, že musíme rozlišovat trojí „čas“. To, čemu běžně říkáme „čas“ a co tím slovem běžně rozumíme, je tzv. obecný čas. A Newtonův omyl, když čas považoval za kontinuum podobné prostoru, ale na rozdíl od něho „jednosměrné“, spočíval v tom, že měl za možnou představu tohoto kontinua jako samostatného „jsoucná“, nezávislého na tom, co v něm „je“ či co se v něm „děje“. Tento obecný čas“ je závislý na tom, co „v něm“ je resp. co se v něm děje. Tuto závislost prokázal Einstein a pojmenoval ji jako „relativitu“: čas (i prostor) se mění ve vztahu – v „relaci“ – k tomu, co v něm je či co se v něm děje. Interpretace toho, „co“ vlastně tento čas (nebo i prostor, eventuelně časoprostor) ve skutečnosti „je“, bývá velmi neuspokojivé; a fyzikové se uchylují k tomu argumentu, že to interpretovat není nutné, stačí, když to můžeme měřit (interpretace prý vždy znamená, že to uvádíme do souvislosti s našimi každodenními zkušenostmi, a ty jsou přece pro běžnou „praxi“ naprosto dostačující). – Něco jiného je prý ovšem „čas“, který je těsně spjat s nějakou „bytostí“, s nějakým „subjektem“ – ten je považován za jeho „vnitřní čas“. Ten se sice musí nějak v onom „obecném čase“ orientovat, musí s ním být v nějakých relacích (nyní jde ovšem o důraz na vztaženost „času“ k subjektu, kdežto u obecného času šlo o důraz na vztažnost „objektů“ k času – k tomu se ještě vrátíme). A protože v pozadí stále „strašila“ představa, že se to musí nějak „sjednotit“, protože „čas“ je přece „jeden“, společný všemu vesmírnému dění (i když – podle Einsteina – není všemu dění společná aktuální „současnost“), rezultovalo z toho, že tento „soukromý“ čas nějaké bytosti, nějakého „subjektu“ je čímsi „subjektivním“. To sice na jedné straně nedělalo vědcům žádné potíže, protože to myšlenkově bylo připraveno už dávno starými Řeky, kteří však čas a dění zproblematizovali daleko radikálněji, takže bylo spíš třeba trochu přibrzdit, ale na druhé straně přece jen začalo po jisté době přibývat vědeckého zájmu o tento „vnitřní čas“, který bylo možno považovat za cosi skutečného, protože to bylo možno „měřit“, tj. kvantifikovat a srovnávat s jinými takovými „časy“ a také s „časem obecným“. Po vynálezu nové „teorie“ počátku celého Vesmíru (rozumí se jen „našeho“) došlo dokonce – asi ne zcela programově – k pokusu interpretovat „obecný čas“ jako „vnitřní čas“ tohoto Vesmíru, který byl nastartován zároveň s Velkým Třeskem, tj. s počátkem (zrodem) Vesmíru samého. (A kupodivu byl často teoretickými fyziky připomínán Augustin, neboť také on trval na tom, že čas byl stvořen zároveň se světem; nikomu už tolik nevadilo, že o něco dále v týchž Konfesích Augustin vše subjektivizuje a minulost redukuje na vzpomínky a budoucnost na představy.) Nejzajímavější na tom všem je skutečnost, že je jako problém zamlouvána nebo dokonce co do platnosti popírána otázka, odkud se vlastně ten „Velký Třesk“ vzal (otázka, co bylo „předtím“, prý nemá smysl), pochopitelně také, co tedy bylo „před vznikem „času“, tj. jak ten „čas“ vůbec začal. Takže ten „třetí typ“ času se jen matně vynořuje u některých fyziků teprve v poslední době.

(Písek, 080326-2.)